

Sándor Berecki – Csaba Balázs Áldor

O AȘEZARE APARTINÂND CULTURII WIETENBERG DE LA UNIREA (JUD. ALBA)

Localitatea Unirea se situează în partea nordică a județului Alba, pe malul drept al Mureșului, la o distanță de 48 km de municipiul Alba Iulia, reședința județului și la 6 km de Ocna Mureș, orașul cel mai apropiat (pl. 1). Așezată pe culoarul Mureșului, între dealurile Măhăcenilor și ale Lopadei, teritoriul localității are un relief de deal și de luncă cu o altitudine cuprinsă între 300 și 500 m.

Localitatea Unirea de azi s-a format și și-a primit numele în 1925¹ prin unirea administrativă a localităților Vințu de Sus (fosta reședință a scaunului secuiesc Aranyos, atestat documentar pentru prima dată în anul 1219, cu numele de Vynch superior, terra Wynchy, Oronos Winch, Oranas Winc, Sanctus Vincentius) și Vereșmort (Marosveresmart, cu prima atestare documentară în același an 1219: Ketokluk, Weresmoth, W.-marth).² Teritoriul comunei a fost locuit începând din neolitic, iar descoperirile fortuite de diverse materiale arheologice de către locuitorii comunei sunt frecvente.

Localitatea este puțin cunoscută din literatura de specialitate arheologică. Márton Roska menționează de aici o figurină de lut și un vas din epoca bronzului.³ Fragmente ceramice din cultura Wietenberg au mai fost descoperite pe teritoriul localității la începutul sec. XX, la Vereșmart,⁴ acestea se află în prezent la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei de la Cluj-Napoca.⁵ De asemenea, sunt menționate urme de locuire din perioada romană.⁶

Unul din punctele bogate în descoperiri era promontoriul numit de localnici *Kamaradomb* ('Dealul Camarei'). Acest sit se afla la marginea de SV a comunei (pl. 1), pe stânga drumului european E81. La cca. 200 m curge pârâul Letom (pârâul Unirea), iar la cca. 500 m râul Mureș. La nord de sit, pe dreapta șoselei se ridică mai multe dealuri înalte împădurite. Situl *Kamaradomb* nu mai există, locul fiind nivelat cu câțiva ani în urmă, aici construindu-se recent o fabrică de cărămizi.

Localnicii scoteau de aici argilă în trecut, activitate în cursul căreia ieșeau la suprafață diverse materiale arheologice, în special fragmente ceramice. Majoritatea s-au pierdut, dar câteva au fost salvate cu ani în urmă de Markodi Siklódi Sándor, profesorul de istorie din comună. Acestea sunt în exclusivitate fragmente ceramice și un vas de tip sac. Câteva dintre fragmente aparțin unor forme ceramice cunoscute, dar majoritatea sunt prea fragmentare pentru a fi identificate cu certitudine.

Descrierea materialului

1. Oală de tip sac păstrat întreg (A6-Horedt, Ic-Chidioșan, TA2a-Boroffka), din pastă grosieră, degresată cu nisip cu bobul mic și pietricele, buza evazată, $d_{buză}$ 16cm, d_{maxim} 20cm, d_{fund} 11cm, culoare exterioară neagră, culoare interioară cenușie, netezire superficială, fără ornament, ardere reductantă, de calitate medie. (Pl. 2/10)

2. Fragment de strachină (B4-Horedt, C1-Chidioșan, VIIIb2-Andrișoiu, TD3d-Boroffka), din pastă degresată cu nisip fin, se păstrează o treime din corp, $d_{buză}$ 15cm, d_{maxim} 15cm, culoare neagră, lustruit, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu împunsături succesive adâncite pe umăr (2c-Chidioșan, Ib3-Andrișoiu, VD5-Boroffka) și pe partea exterioară a buzei. (Pl. 2/11, 3/10)

3. Fragment de strachină (B1-Horedt, C3-Chidioșan, VIIIc2-Andrișoiu, TD2a-Boroffka), din pastă degresată cu nisip fin, se păstrează jumătate din corp, buza evazată, $d_{buză}$ 13cm, d_{maxim} 15cm, culoare neagră, lustruit, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu împunsături succesive pe umăr, adâncite (2b-Chidioșan, VD5-Boroffka). (Pl. 2/12, 3/11)

4. Fragment de farfurie (posibil G2-Horedt, D1-Chidioșan), din pastă degresată cu nisip fin, se păstrează buza evazată, gâtul și umărul, culoare galbenă cărămizie, lustruit, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu două benzi hașurate cu

¹ Legea nr. 95/1925.

² SZABÓ M. Attila 2003, II. 1079–1080, 1127.

³ ROSKA Márton 1942, 92.

⁴ ROSKA Márton 1929, 294; ROSKA, Márton 1934; HORED, Kurt 1960, 114, nr. 173; CHIDIOȘAN, Nicolae 1974, 160;

BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, 88, Taf. 140/1–7.

⁵ Inv. II. 9933, 9936, 9939, 9941, 9943, 9945–47, 9951, 9966, 9972, 9975, 9987–88, 9999.

⁶ POPA, Dumitru 2002, nr. 693.

linii oblice paralele (IA2-Andrițoiu, VD4-Boroffka), una sub buză și una pe umăr. (Pl. 2/1, 3/1)

5. Fragment de castron (?), din pastă degresată cu nisip fin, se păstrează buza evazată (R3-Boroffka), gâtul și o toartă (H50-Boroffka) pe gât, culoare cenușie, netezire bună, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu două benzi paralele hașurate în rețea (3e-Chidioșan, IA3-Andrițoiu, VD4-Boroffka), una sub buză, cealaltă pe gât. (Pl. 2/4, 3/4)

6. Fragment din peretele unui vas, din pastă degresată cu nisip fin, culoare cenușie, netezire bună, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu o bandă îngustă cu hașuri tăiate de linii înclinate în direcție inversă hașurilor (3e-Chidioșan, IA3-Andrițoiu, VD4-Boroffka). (Pl. 2/7, 3/7)

7. Fragment din buza (R10-Boroffka) unui vas, din pastă degresată cu nisip fin, culoare cenușie, lustruit, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu 2 benzi paralele înguste hașurate în rețea (3e-Chidioșan, IA3-Andrițoiu, VD4-Boroffka), una sub buză și una pe gât. (Pl. 2/2, 3/2)

8. Fragment de ceașcă, din pastă degresată cu nisip fin, se păstrează o parte din corp, culoare cenușie, netezire bună, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu o bandă orizontală având în interior 3 linii incizate în zig-zag (3l-Chidioșan, IA6-Andrițoiu, VD14-Boroffka). (Pl. 2/5, 3/5)

9. Fragment din peretele unui vas, din pastă degresată cu nisip fin, culoare brun-cenușie, lustruit, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu spirale legate și cu capetele formate din mai multe volute puternic răsucite. Una din benzi este mai îngustă, este realizată din incizii duble și este umplută cu un șir de împunsături succesive. Cealaltă bandă este mai lată și nu mai prezintă acel șir de împunsături succesive (varianta 5f-Chidioșan, IA12d-Andrițoiu, VA19-Boroffka). (Pl. 2/9, 3/9)

10. Fragment din buza (R12-Boroffka) unei ulcele, din pastă degresată cu nisip fin, culoare neagră, lustruit, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu linii scurte înclinate incizate paralel (VD5-Boroffka) sub buză și o linie incizată continuă pe gât (IA1-Andrițoiu, VD2-Boroffka). (Pl. 2/8, 3/8)

11. Fragment din peretele unui vas, pasta degresată cu nisip fin, se păstrează umărul și o parte din corp, culoare cenușie, netezire bună, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu două benzi alcătuite din trei linii paralele (IA1-Andrițoiu, VD3-Boroffka). (Pl. 2/3, 3/3)

12. Fragment din peretele unui vas, din pastă degresată cu nisip cu bobul mic și pietricele mărunte, culoare neagră, netezire medie, ardere reductantă, de bună calitate, ornamentat cu o bandă îngustă umplută cu împunsături succesive triunghiulare (IA1-Andrițoiu, VD6-Boroffka) și 2 benzi înguste hașurate cu linii oblice paralele (varianta 3bI-Chidioșan, IA2-Andrițoiu, VD4-Boroffka). (Pl. 2/6, 3/6)

Analiza materialului

Materialul salvat constă din fragmente din vase de dimensiuni mici și un vas de dimensiune mijlocie. Predomină culoarea cenușie, urmată de negru, galben cărămiziu, brun-cenușiu, negru-cenușiu. În cazul majorității fragmentelor netezirea suprafeței este bună și doar câte una de calitate medie și respectiv superficială. La cele cu netezire bună degresantul folosit este exclusiv nisip fin, iar la celelalte s-a folosit nisip cu bobul mic și pietricele mărunte.

Arderea este exclusiv reductantă, de bună calitate. Acest lucru se datorează în mare parte modului de recoltare a materialului din sit, fiind recuperate doar piesele specifice, caracteristice. Toate vasele mici sunt ornamentate cu decor incizat, trei dintre ele prezintă benzi hașurate în rețea, altele benzi hașurate cu linii oblice, împunsături succesive, benzi orizontale și o spirală înălțuită pe una din piese.

Nu există nici un fragment cu ardere secundară, deci probabil nici unul din recipiente nu se puneau direct pe foc.

Încadrare tipologică și cronologică

Singurul vas de dimensiune medie (pl. 2/1), tip A6-Horedt⁷, Ic-Chidioșan⁸, TA2a-Boroffka⁹ este specific tuturor etapelor culturii Wietenberg. Acest tip este bine reprezentat în toate nivelurile așezării de la Derșida.

Strachina cu profilul în S (pl. 2/2) de tip E6-Horedt¹⁰, C1-Chidioșan¹¹, B4- sau VIIIb2-Andrițoiu¹², TD3d-Boroffka¹³, este specifică fazelor II și III ale culturii Wietenberg și a cunoscut o largă răspândire, fiind menționată la Ghibom¹⁴, Cetea, Vingard¹⁵ etc. La Derșida apare în faza II și se menține până la sfârșitul locuirii.

Cealaltă strachină (pl. 2/3), de tip B1-Horedt, C3-Chidioșan, VIIC2-Andrițoiu, TD2a-Boroffka, este specifică tot fazelor II și III, fiind menționată la Chintelnic, Derșida, Feldioara¹⁶ etc.

⁷ HORED, Kurt 1960, 118, Abb. 12.

⁸ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 28, fig. 2, pl. 8/5–6.

⁹ BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, 122–124, Typentaf. 1/5.

¹⁰ HORED, Kurt 1960, 118, Abb. 12.

¹¹ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 34, fig. 3, pl. 14/3–4.

¹² ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 37, pl. 31/11–12, 14, 16, 18

¹³ BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, 146–147, Typentaf. 3/11.

¹⁴ ALDEA, Ioan Alexandru 1975, 25–33.

¹⁵ ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 37, pl. 31/11–12, 14.

¹⁶ BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, Taf. 28/9, 67/7, 78/9.

Restul materialului ceramic este format din fragmente prea mici pentru a putea fi încadrate tipologic cu precizie.

În cadrul ornamentelor folosite, pe mai multe vase apar benzile hașurate în rețea (pl. 2/5–7) de tip 3e-Chidioșan¹⁷, IA3-Andrițoiu¹⁸, VD4-Boroffka¹⁹. Acest motiv liniar apare și are o largă utilizare în faza II, precum și în faza III a culturii, cu o prelungire și în faza finală. Ornamentul este frecvent la Derșida²⁰.

Motivul spiralic tip IA12d-Andrițoiu²¹, întâlnit pe una din piese (pl. 2/9), apare în faza II a culturii și continuă să fie folosit în faza III. În faza IV este folosit doar incidental. La Derșida acest ornament este datat pentru faza III.

Împunsăturile succesive formând o linie continuă de tipul 2b-Chidioșan²², respectiv 2c-Chidioșan²³ sau VD5-Boroffka²⁴, care apar pe cele două străchini (pl. 2/2–3), au fost datate pentru toate cele patru etape de către Boroffka și în fazele II și III de Chidioșan, fiind prezente și în faza finală. Se pare totuși că acest ornament apare cel mai frecvent în faza III. Analogii

se pot menționa de la Deva, Corpadea sau Chiheru de Jos.²⁵

Banda orizontală având în interior 2-3 linii incizate în zig-zag, tip 4ac-Chidioșan²⁶, IA6-Andrițoiu²⁷, VD14-Boroffka²⁸, care apare pe un fragment (pl. 2/8), este comună fiecărei faze după Chidioșan. În lucrarea de sinteză a lui Boroffka ornamentele încadrate tipologic în categoria VD sunt menționate ca fiind mai frecvente în faza D. Analogii se cunosc de la Deva sau Cicău.²⁹

Deși observăm existența unor elemente, care sunt specifice tuturor etapelor culturii Wietenberg, așezarea de la Unirea-Kamaradomb poate fi datată la a doua jumătate a fazei II – prima jumătate a fazei III, și încadrată la sfârșitul bronzului mijlociu. Motivul spiralic prezent pe unul din fragmentele ceramice, care a apărut în faza II de evoluție internă a culturii, precum și faptul că majoritatea pieselor sunt bogat ornamentate sau tipul ornamentelor folosite sunt alte argumente importante.

Berecki Sándor - Muzeul Județean Mureș, Tirgu Mureș, Horea, 24, RO-540036, sberecki@yahoo.com

Balázs Áldor Csaba - Muzeul Județean Mureș, Tirgu Mureș, Horea, 24, RO-540036, funboywrk@yahoo.com

Abrevieri

<i>Apulum</i>	Apulum. Acta Musei Apulensis (Alba Iulia)
<i>Dacia N. S.</i>	Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série (Bucarest)
<i>Germania</i>	Germania. Anzeigen der Röm.-Germ. Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts (Mainz)
<i>UPA</i>	Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie (Bonn)

Bibliografie

- ALDEA, Ioan Alexandru
1975 Șantierul arheologic Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba) II. Așezarea Wietenberg de „sub vii”. *Apulum*, 13, 25–33.
- ANDRIȚOIU, Ioan
1992 *Civilizația tracilor din sud-vestul Transilvaniei în epoca bronzului. Bibliotheca Thracologica*, II, București
- BERECKI, Sándor
2005 O așezare aparținând culturii Wietenberg de la Chiheru de Jos (județul Mureș). In: *Omagiu profesorului Ioan Andrițoiu cu prilejul împlinirii a 65 de ani. Studii și Cercetări Arheologice* (red. Popa, Cristian Ioan – Rustoiu, Gabriel Tiberiu), 423–438.
- BOROFFKA, Nicolaus G. O.
1994 *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südosteuropa, Teil 1 und 2. UPA*, 19, Bonn.

¹⁷ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 55, pl. 11/3, 13/5, 14/9, 16/1, etc.

¹⁸ ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 40, pl. 23/5, 25/6, 28/9, 30/12–14, etc.

¹⁹ BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, 188, Typentaf. 12/6–12.

²⁰ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 55, pl. 11/3, 13/5, 14/9, 16/1, 7.

²¹ ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 41, pl. 25/2 etc.

²² CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 53, pl. 12/5, 13/9.

²³ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 53, pl. 17/3, 31/7, 31/11, 32/16.

²⁴ BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, 188, Typentaf. 12/14.

²⁵ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, pl. 12/5; 13/9 (Derșida); ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 42, pl. 28/9 (Deva); BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, Taf. 64/1, 5 (Corpadea); BERECKI, Sándor, 2005, 425, pl. 4/2–4, 5/2 (Chiheru de Jos); ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 42, pl. 32/4.

²⁶ CHIDIOȘAN, Nicolae 1980, 55, pl. 11/6, 17/1, 21/1.

²⁷ ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 40, pl. 33/5, 37/7.

²⁸ BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, 189, Typentaf. 14/18.

²⁹ ANDRIȚOIU, Ioan 1992, 40, pl. 37/7; BOROFFKA, Nicolaus G. O. 1994, Taf. 48/14.

CHIDIOȘAN, Nicolae

1974 Sincronisme ale apăsene ale culturii Wietenberg stabilite pe baza importurilor ceramice. *Crisia*, 4, 153–170.

1980 *Contribuții la cunoașterea tracilor din nord-vestul României. Așezarea Wietenberg de la Derșida*. Oradea.

HOREDȚ, Kurt

1960 Die Wietenbergkultur. *DACIA N. S.*, IV, 107–137.

POPA, Dumitru

2002 *Villae, vici, pagi – Așezările rurale din Dacia romană intracarpatică*. Editura Economică, București.

ROSKA Márton

1929 A Székelyföld őskora. In: *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára*. Sepsiszentgyörgy, 258–326.

1934 Das gepidische Grabfeld vom Veresmort – Marosveresmart (Turda – Tordaanyos, Siebenbürgen). *Germania*, 18, 123–130.

1942 *Erdély régészeti repertórium, I, Őskor*. Kolozsvár.

SZABÓ M. Attila

2003 *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára*. Pro-Print, Csíkszereda.

A Wietenberg-kultúra települése Felvincen (Fehér megye)

(Kivonat)

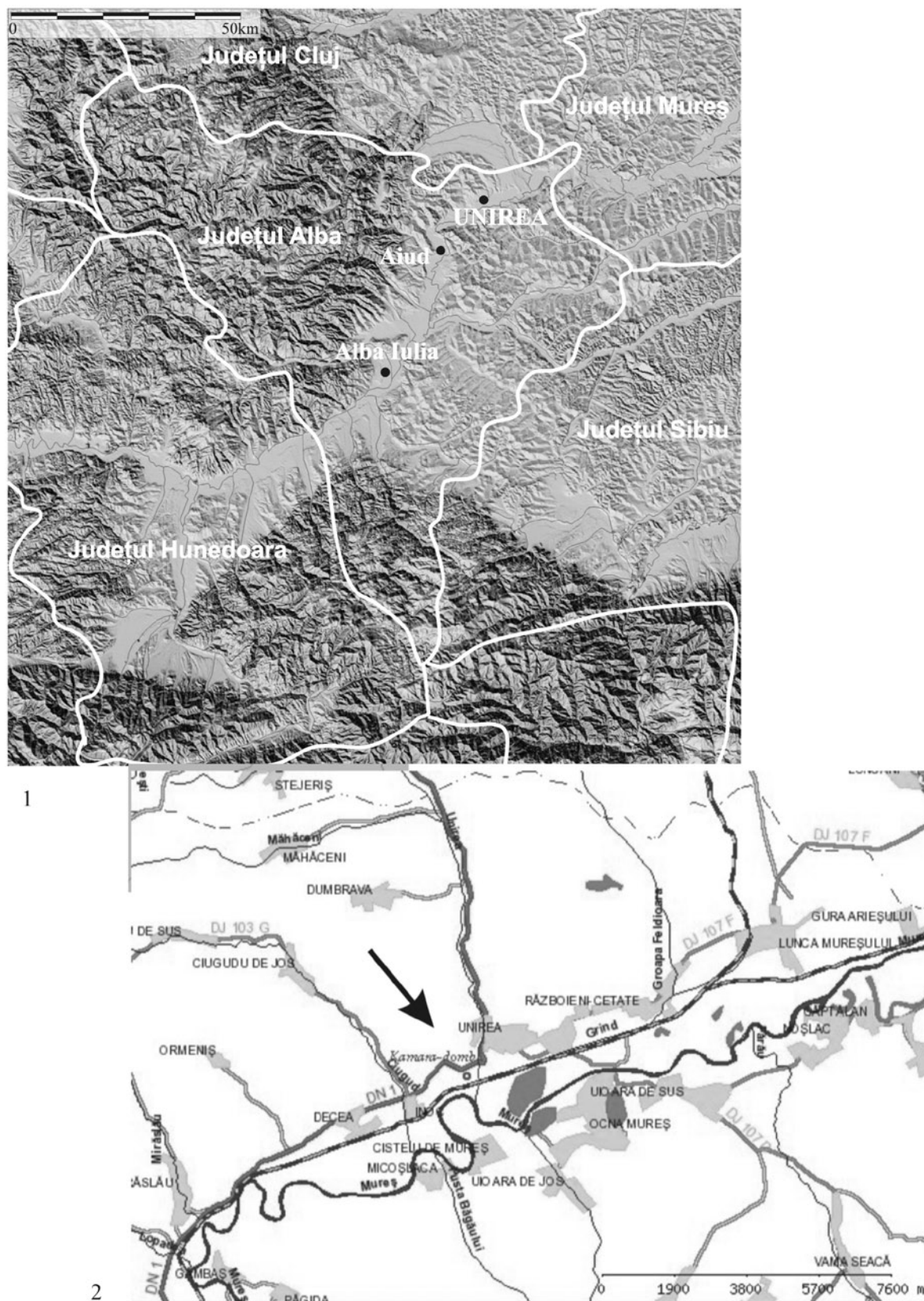
A Fehér megyei Felvincen, a *Kamaradomb* nevű dűlőn agyagkitermelés közben a helybeliek több edénytöredékre bukkantak. Ezek közül néhány a helybéli történelem tanár, Márkodi Siklódi Sándor tulajdonába került. A fennmaradt leletek kizárólag edénytöredékekből állnak. Ezek többsége jól eldolgozott, sima felületű és homokkal soványított. A díszítőelemek és a formavilág alapján a leletek a Wietenberg-kultúra harmadik fázisába, a középső bronzkor végére keltezhetők.

A Settlement of the Wietenberg Culture at Unirea (Felvinc), Alba County

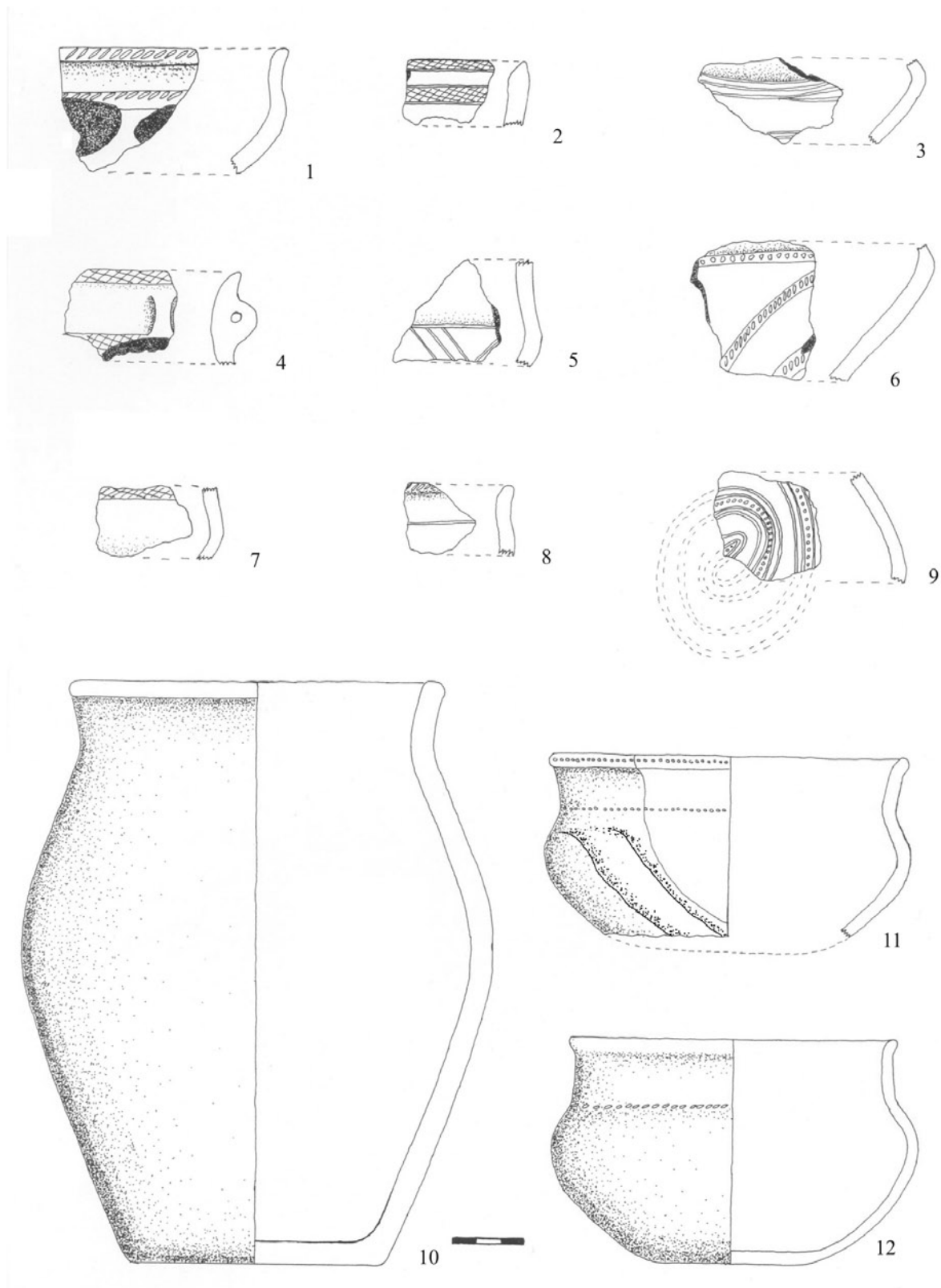
(Abstract)

In the village of Unirea (Felvinc), Alba County, in the past the villagers were collecting clay from the hill called *Kamaradomb* ('Pantry Hill'), and the diggings brought to light archaeological material, consisting mainly of potsherds. A few were saved by Sándor Márkodi Siklódi, the local history teacher. The material preserved is entirely represented by ceramic fragments and a bag-shaped vessel. Some of the potsherds belong to known ceramic forms, but they are generally too scrappy for certain identification of forms.

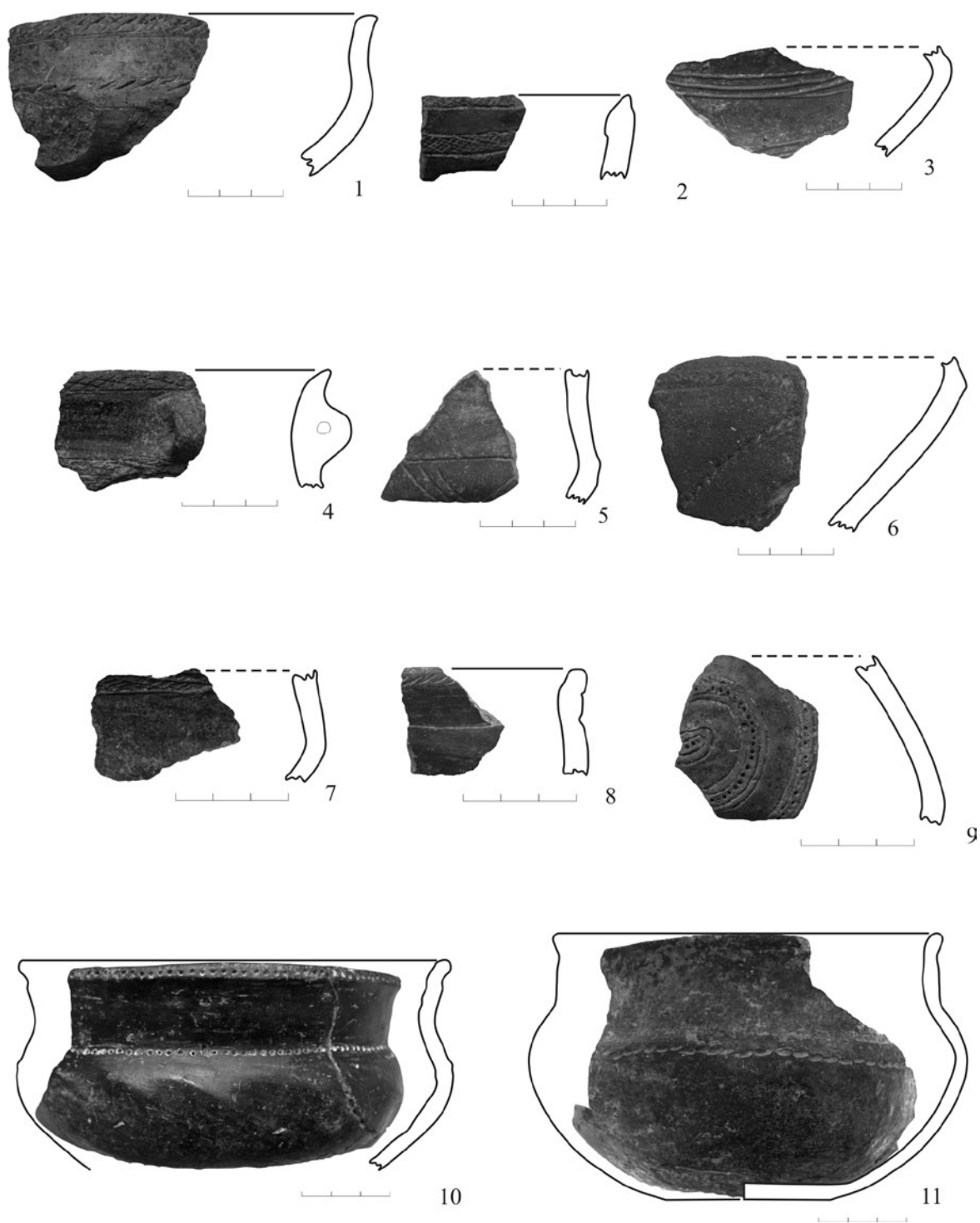
Although some specific elements to each phase of the Wietenberg Culture are present, the Unirea-Kamaradomb settlement seems to be dated in the 3rd phase. Most of the vessels are made of fine paste, having well smoothed, burnished surfaces; they are fine sand-tempered, which is characteristic for the mentioned phase. The presence of only one medium size vessel, all the others being small ones, is also an argument on this matter, although the finds are in very small number for further analysis. The spiral pattern from one of the fragments which is later than the 2nd phase of the internal chronology of the culture, the fact that most of the fragments are well decorated and the type of the ornaments are also important arguments. Therefore, most probably, the settlement can be dated in the 3rd phase, at the end of the Middle Bronze Age.

Planșa 1 Hărți ale comunei Unirea; 1: Jud. Alba; 2: Unirea

Planşa 2 Ceramică descoperită in sit

Planșa 3 Ceramică descoperită in situ